

SALIH TRAKO

(Sarajevo)

DVIJE DVOJEZIČNE PJESME NASTALE NA TLU BOSNE

Kako je poznato, u doba osmanske vladavine ovim prostorima, bosanskohercegovački Muslimani pisali su svoja književna djela na orijentalnim jezicima (arapskom, turskom i perzijskom), ali je uporedo s ovim njegovano i stvaralaštvo na maternjem jeziku pisano arapskim pismom, tzv. alhamijado književnost. Ova vrsta književnog izražavanja, prvenstveno poezija, razvijala se odvojeno od književnosti na orijentalnim jezicima i bila je namijenjena narodu koji, osim malog broja školovanih, nije znao orijentalne jezike i nije je mogao razumjeti. To su, dakle, dva odvojena toka stvaranja. Alhamijado literatura pisana je jednostavnijim jezikom i izrazom, pa je stoga i morala ostati bliža narodu, nasuprot onoj na orijentalnim jezicima (najviše na turskom), pisanoj kitnjastim stilom i izrazom, koju je mogao razumjeti samo uski krug školovanih ljudi. To je jedan od bitnih uzroka što su istraživači ovih književnosti pri vrednovanju potcjenjivali alhamijado književnost kao manje značajnu, a njene autore smatrali manje obrazovanim. Ne negiramo da u ovoj književnosti ima improvizacija, ali se ovakav sud ne bi mogao generalizirati, jer znamo da su i neki naši poznatiji pjesnici iz ovog perioda pisali i na turskom i na maternjem jeziku (Kaimi, Muhlisi, Uskufi, Sirri i dr.). U ovoj poeziji zastupljeni su različiti motivi i teme (društvene, političke, nabožno-poučne, ljubavne, pohvalnice, pritužbe, rugalice itd.), pa stoga ona pruža izvanredan materijal za različita istraživanja. To potvrđuju mnogi objavljeni radovi o ovoj poeziji, kao i književna građa zapisana u međzmuama (mağmú'a — rukopisna bilježnica) koje se čuvaju u orijentalnim rukopisnim zbirkama u zemlji i inostranstvu.¹

Što se tiče dvo i višejezičnih tekstova koji su, istina, mnogo rjeđi od čistih alhamijado tekstova, njima se niko do sada nije posebno bavio. Poznato je, naime, da su neki istočnjački, a i po-

1. Opširnije o alhamijado literaturi sa izborom tekstova vidjeti u: Abdu-rahman Nametak, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, »Svjetlost«, Biblioteka »Kulturno naslijeđe BiH«, Sarajevo (1981), 350 str.

jedini naši pjesnici pisali pjesme na dva ili više jezika u istoj pjesmi (arapski, perzijski, turski ili još i srpskohrvatski ako je riječ o domaćem pjesniku) želeći na taj način dokazati svoju pjesničku darovitost i obrazovanje. Tako je jedan anonimni pjesnik iz sredine XVII stoljeća spjevao jednu ovakvu pjesmu na četiri jezika (arapskom, perzijskom, turskom i srpskohrvatskom, naizmjenično u svakoj strofi) u kojoj se tuži na teško stanje u doba vezirovanja Mustafa-paše Tekelije u Bosni.² I pjesnik Mustafa Muhlisi iz Gornjeg Vakufa (XVIII st.) spjevao je pjesmu-hvalospjev na tri jezika (arapskom, perzijskom i turskom) Hekim-oglu Ali-paši, nakon njegove pobjede nad Austrijancima kod Banja Luke, 4. avgusta 1737. godine.³

S obzirom na interesovanje koje pobuđuju ovakvi tekstovi i očiglednu potrebu podrobnijeg izučavanja ove jezične i književne pojave, ovdje objavljujemo dvije dvojezične pjesme pisane srpskohrvatskim i turskim jezikom koje smo pronašli u rukopisnoj zbirci Orientalnog instituta u Sarajevu i to u originalu (data je transliteracija i faksimili) i prevodu rečenica i sintagmi sa turskog na naš jezik.

Türkü bosnaca⁴

Ah moje milo, gdi si mi bilo
Hayli zaman oldu görmedim seni
 Bogme si milo candan ziyade
Hayli zaman oldu öpmedim seni

2. Pjesma ima deset strofa (rubajia — četverostihova), a zabilježena je u jednom rukopisu koji se čuva u Gazi Husrevbegovoj biblioteci u Sarajevu (br. I — 3202), kao i u *Kronici* Muhameda Enveri Kadića (knjiga IV/1, str. 119) čiji se rukopisni primjerak (u 28 svezaka) čuva u Gazi Husrevbegovoj biblioteci, a kopija rukopisa u Orientalnom institutu u Sarajevu.

3. Pjesmu je u prevodu i originalu objavio Omer Mušić u radu pod naslovom: »Hadži Mustafa Bošnjak — Muhlisi«, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XVIII-XIX/1968-69, Sarajevo, 1973, str. 105-107.

4. Pjesma je zabilježena u rukopisnoj međmuj koja se nalazi u Orientalnom institutu u Sarajevu, br. 4273, list 5a. Međmua je nastala u Sarajevu u prvoj polovini XIX stoljeća što je vidljivo iz više datuma u njoj. Sadrži raznovrsne književne sastave i druge tekstove: jednu dužu pjesmu (59 bejtova) pjesnika Uwejsija iz druge polovine XVII stoljeća u kojoj kritikuje i savjetuje stanovništvo Istanbula; jednu kasidu (31 bejt) pjesnika Ne'ija u kojoj kritikuje pojedine ljude visokih zvanja; nekoliko alhamijado pjesama, poslovice na turskom, bilješke iz kemije i matematike, a najviše ima uzoraka za sastavljanje službenih dopisa i privatnih pisama. Većina građe vezana je za Sarajevo.

Međmuu je ispisivao za sebe izvjesni Salih Kalajdžić, sin hadži Ahmeda, iz Sarajeva i dovršio je 11. safera 1224 (18. III 1809) u Sarajevu (vid. bilješku na listu 55b). Neko je docnije dodao, dopisao i unutar ubacio dvadesetak novih listova koji su ispunjeni drugom rukom i novim sličnim sadržajem.

Gönül hasretliğin çekerim her zaman
Kad te ne vidim kilirim figan
Srce seni özler, billah, inan
Hayli zaman oldu kocmandim seni

Sana derim moja draga dušice
Kano i stručak ružice
Kaçma benden moje žarko sunašce
Hayli zaman oldu görmedim seni.

Vehnem kano listak, dušo, za tobom
Hasretinden akar gözümnden kan
Derdinden umrijeh, benim sultanım
Hayli zaman oldu görmedim seni

O, to je lice ruža rumena
Da si car na sviju layiktir
Seni sevip özce iş ola bana
Hayli zaman oldu görmedim seni.

Ne krij se od mene, dušo, gel imdi
Firkatinla can çekerim bedenden
Govori mi, drago, kanda sen şimdi
Hayli zaman oldu görmedim seni

Bana gözenmeszin ey yâr-i kadim
Ağlarım za tobom, žalostan hodim
Kılarım feryad (figan) kad te ne vidim
Hayli zaman oldu görmedim seni.

Bogme ja sam tvoja jedna sirota,
Dilersen öldür dilersen sat
Öte hey bülbül kanda sen öte
Hayli zaman oldu görmedim seni.

تورکي بوسنجه
آه مویه میلوغند بستی بیلو جیله زمان اولدی کوریم سنی بوغدیج میلو جانندن زیاچهم زما اولدی اوئیم کی
کوکل حسرتلوغناش کچرم هر زمانه فاده نه بیریم قیلورم نغما سرچیسکی اوزور با الله اینهان جیله زمان اولدی کوریم سنی
سنا دیوم مویه درغا اوئیم قانولسور وجی روزیچیم نجا بندان مویه زار قوسو نخل جیله زمان اولدی کوریم سنی
یا وهف قانولیسوق هر شوزا تو بوم حسرتده اوز کوز من قان درد نلکد اومریه بنم سلطانم جیله زمان اولدی کوریم سنی
اوتویه لیچه روزه روید نادیه چارنا سوپو لایق قدر سنی سوپ اوزجه ایش اولدی کاجیله زمان اولدی کوریم سنی
تقریب اورد منی شوکل ییدی فرنگله جان حکوم بندان غوروی بی دراغو قنده سکت شیدی جیله زمان اولدی کوریم سنی
بنا کوز فرسیک ای یاز قورم اغانم نالونیم زالمستان چو دیدیم قلا درم ضایده فانه قاندا نونیم نجه ایدر ایلدی کوریم سنی
بوغدی یا سام توویه یاد نه سیر وتدی بکرسک اولدر دیلرسک نبات اوتی هی بل قندرسک اوتی جیله زمان اولدی کوریم سنی

Prevod:

Ljubavna pjesma na bosanskom

Ah moje milo, gdi si mi bilo,
Odavno nisam vidio tebe
Bogme si, milo, draža od života,
Odavno nisam poljubio tebe.

Za tobom stalno srce mi čezne,
Kad te ne vidim *gorko jecam*
Srce tebe želi, *bogami, vjeruj,*
Odavno nisam zagrlio tebe.

Tepam ti moja draga dušice,
Kano i stručku ružice,
Ne bježi moje žarko sunašće
Odavno nisam vidio tebe.

Vehnem kano listak dušo za tobom
Od čežnje lijem krvave suze,
Od bola mrijem carice moja
Odavno nisam vidio tebe.

O, to je lice ruža rumena
Da si car sviju *ti si dostojna,*
Iskreno te voljeti sve će mi biti
Odavno nisam vidio tebe.

Ne krij se od mene, dušo, *dodi sada*
Otkako se rastasmo za tobom žudim
Govori mi, drago, *gdje si ti sada*
Odavno nisam vidio tebe.

Ti ne gledaš na me, prijatelju stari,
Plačem za tobom, žalostan hodim,
Jecam i ridam kad te ne vidim
Odavno nisam vidio tebe.

Bogme ja sam tvoja jadna sirota
Ako hoćeš ubij, ako hoćeš prodaj,
Slavuju, pjevaj, gdje si sada, pjevaj,
Odavno nisam vidio tebe.

*Çok severim canım seni*⁵⁾

Çok severim canım seni opisati ne mogu,
Gece gündüz rahat nisam, srce, dušo, za tobom.

Sabr etmek kabil değil, šta ću radit od sebe,
Canım yandı, takat nesta, proći te se ne mogu.

Gece gündüz ja ne spavam kad te dušo spomenem
Nerde kaldı da ne ludim kad te oćim još vidim

Benim gönlüm sabr etmez tvoje lice gledajuć
Nerde kaldı šta će biti, ako te se dograbim

Senin yüzün gül gibidir rumeni se odviše
Bakar iken zann ederim moje oći ostaše

Canım yandı sevmiş oldum tebe dragi dilbere
A ti za me i ne haješ mog mi bora dilbere

Kud god hodim sve ja tužim moj sevdahu za tobom
Al te vidim, al ne vidim *sende gönlüm dilbere*

Gece gündüz hasretinden sabra takat kalmadı
Nit ja mogu san da spavam suze ronim dilbere

Bunu geçmezden geçerdi što ja tužim za tobom
Bana bir şeftali versen što ja žalim za tobom

Kad ja sjedem pokraj tebe što ti bježiš od mene
Bud se ne daš poljubiti, barem *kaçma* od mene

Zere ki gönülde rahat bogme dragi dilbere
Da ti legneš pokraj mene šta bi bilo od tebe

Seni sevmek belay çekmek, dokazati ne mogu
Kad ne gledam u tvoj *cemal rahat* nisam dilbere

5. Ova je pjesma zabilježena u dva rukopisa u Orijentalnom institutu (br. 817 i 4620) sa manjim razlikama u tekstu pjesme. Objavljujemo je prema rukopisnoj međzmu br. 817, list 58b, koja je starija, pa smatramo da je i tekst pjesme korektniji. Cijela ova međzmua je ispunjena pjesmama ili pojedinačnim stihovima na turskom jeziku od raznih imenovanih ili anonimnih pjesnika.

Pjesma je bez naslova, a ovdje smo je naslovili prema početku prvog stiha.

میدان وقت ناز و دل	کبر کز زلف غنیم	چون بودم غمگین
شفا میدادند تا خوردند	سوز و خیزش بزم	از بسبب آن غم

زود فکری زان کویم	ای کز زلف غنیم	چون آمدند طاقه دستا
شده از بیم بر سر دیدیم	زده ز سر جویم	بر چسبند و فرسودند

سنگ بزاق کز آنک	زده زلف غنیم	چون کز کلمه میدادند
سوز و خیزش در دینم	آفرینش در غنیم	سوز و خیزش در دینم

آفرینش در دینم	چون ای کز زلف غنیم	بقای کلمه غنیم
مسخی بر سر آمدند	تهدید از زلف غنیم	سوز و خیزش در دینم

ای کز زلف غنیم	ای کز زلف غنیم	قد و عهد میدادند
سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم

سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم
سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم

سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم
سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم	سوز و خیزش در دینم

Prevod:

Toliko te volim dušo . . .

*Toliko te volim dušo, opisati ne mogu,
Ni dan ni noć miran nisam, srce, dušo za tobom
Izdržati ja ne mogu, šta ću radit od sebe
Duša gori, snage nesta, proći te se ne mogu
Ni dan ni noć ja ne spavam, kad te dušo spomenem
Kako onda da ne ludim kad te očim još vidim
Neće srce izdržati tvoje lice gledajuć
A kamo li šta će biti ako te se dograbim
Tvoje lice je k'o ruža, rumeni se odviše
Gledajuć ga ja sve mislim; moje oči ostaše
Srce gori, ja zavoljeh tebe dragi dilbere
A ti za me i ne haješ mog mi bora dilbere
Kud god hodim sve ja tužim, moj sevdahu za tobom
Al'te vidim, al'ne vidim, srce mi je uz tebe
Danju, noću ja u čežnji, izdržati ne mogu
Nit'ja mogu san da spavam, suze ronim dilbere
I to stalno ponavlja se, što ja tužim za tobom
Da mi dadeš šefteliju, šta bi bilo dilbere
Kad ja sjedem pokraj tebe, što ti bježiš od mene
Bud se ne daš poljubiti, bar ne bježi od mene
Kako će bit mir u srcu, bogme, dragi dilbere
Da ti legneš pokraj mene, šta bi bilo od tebe
Tebe voljet' to je muka, dokazati ne mogu
Kad ne gledam ljepotu ti, miran nisam dilbere*

DVIJE DVOJEZIČNE PJESME NASTALE NA TLU BOSNE

R e z i m e

U članku se objavljuju dvije dvojezične pjesme pisane na turskom i srpskohrvatskom jeziku naizmjenično. Pjesme su zapisane u dvije rukopisne bilježnice (medžmua) koje se čuvaju u Orijentalnom institutu u Sarajevu (br. 4273, list 5a i br. 817, list 58b).

Kako je poznato, u Bosni je tokom nekoliko stoljeća uz književnost na orijentalnim jezicima, njegovana i književnost na maternjem, srpskohrvatskom jeziku, pisana arapskim pismom, tzv. alhamijado književnost. Uz to, neki pjesnici sa ovoga tla pisali su, iako mnogo manje, po uzoru na istočnjačke pjesnike, i pjesme na dva, tri ili četiri jezika u istoj pjesmi (arapskom, perzijskom, turskom i srpskohrvatskom) želeći tako da dokažu svoju pjesničku darovitost i obrazovanost.

S obzirom na naša skromna znanja o ovim jezičkim i književnim pojavama, s jedne strane, i potrebu detaljnijeg izučavanja ovakvih tekstova, s druge strane, odlučili smo da ove dvije pjesme objavimo u originalu (dati su faksimili i transliteracija) i u prevodu na srpskohrvatski jezik rečenica ili dijelova rečenica koje su na turskom. Obje pjesme su ljubavnog sadržaja. Prva nosi naslov »Türkü bosnaca« (Ljubavna pjesma na bosanskom) dok druga nema naslova, nego je naslovljena prema prvom stihu.

TWO BILINGUAL POEMS FROM BOSNIA

S u m m a r y

The paper contains two bilingual poems written in Turkish and Serbo-Croatian alternately. The poems are recorded in two manuscripts (*majmus*) kept in the Institute of Oriental Studies in Sarajevo (no. 4273, page 5a and no. 817, page 58b).

As is well known, in the course of several centuries, along with literature in Oriental languages, literature in Serbo-Croatian, the native tongue of the region, was written in Arabic script, the so-called *alhamiada* literature. Also, some local poets, although in smaller numbers, imitated the style of Oriental poets, and wrote poems in two, three, or four languages in one and the same poem (Arabic, Persian, Turkish and Serbo-Croatian), their intention being to prove their poetic gift and erudition. In view, on the one hand, the fact that our knowledge of these language and literary phenomena is modest, and of the need for a closer study of such texts, on the other, the author has decided to publish both the original version of these two poems (fascimiles and transliterations are given), and a Serbo-Croatian translation of the sentences, or partsentences in Turkish. Both are love poems. The first is entitled »Türkü bosnaca« (Love-poem in Bosnian), while the other has no title, the first line serving as title.